

Методика підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва (на прикладі матеріалів віртуальної екскурсії «Григорій Сковорода — митець, філософ, просвітитель»)

Лариса Беземчук,
Володимир Фомін

Розширення науково-методичного поля в галузі викладання мистецьких дисциплін в умовах сучасної змішаної форми навчання слід здійснювати відповідно до трьох вимірів новизни в означеній галузі, на які вказували Н. Божко, Г. Падалка, Л. Рапацька, О. Щолокова та ін.: удосконалення-перетворення-моделювання. Пріоритетним для нашого пошуку визначаємо перетворюючу та моделюючу функції, що здатні зорієнтувати викладачів мистецьких дисциплін на розробку методик, в яких буде відображена можливість перенесення віднайдених позицій на нові явища (наприклад із галузі музичного мистецтва — в галузь мистецтво), завдяки чому у майбутніх викладачів будуть формуватися цілісні знання та практичні навички художньо-творчої діяльності засобами споріднених видів мистецтва в умовах змішаної форми навчання [1].

Для підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва можна взяти положення Н. Божко. Авторка виокремлює серед основних створення *методики*, яка органічно поєднує колективну (робота в парах, групах) та індивідуальну форми навчання; системний синтез репродуктивних та продуктивних методів навчання; співвідношення способів навчання,

що відображають логікорациональну та образноемоційну сторони пізнання. Для змішаної форми навчання необхідна інтеграція раціональних методів (в основі яких знаки, логічні конструкції, операції з алгоритмами тощо) та герменевтичних методів, що культивують переживання, образи, відношення. Взаємодія науково-теоретичного та емоційнообразного пізнання в освітньому процесі дає можливість сприйняття реальності в її протиріччі та цілісності, що забезпечує цілісність освітнього процесу та, як наслідок, його саморозвиток, роботу в режимі інноваційності [3].

Однією із форм роботи в онлайн режимі може стати створення студентами тематичних віртуальних екскурсій для учнів під час підготовки матеріалів для педагогічної практики. Використання методу мультимедійного навчання також вимагає створення проєктів майбутніми вчителями музичного мистецтва для опанування професійного блоку дисциплін «Педагогічна практика», «Методики музичного виховання з практикумом» та інш.

Приклад заочної тематичної навчально-виховної екскурсії-бесіди для старшокласників для проведення здобувачами мистецьких фахів в онлайн режимі:

«Подорож у вічність: шляхами Г.С. Сковороди — мандрівника, філософа, поета, музиканта»

Мета: дослідити шлях мандрівок, пов'язаних з життям та творчістю Г. Сковороди.

Освітня: сформувати уявлення учнів про життєвий та творчий шлях великого філософа на території Харківщини, України та за її межами.

Розвивальна: розвивати мислення, інтелектуальні здібності, емоційне ставлення до надбань українського народу в процесі знайомства з філософським, життєвим та музично-поетичним досвідом Г. Сковороди.

Виховна: виховувати духовну культуру, моральні якості учнів та національну самосвідомість на прикладі знайомства з мудрістю Г. Сковороди.

Маршрут:

Перша зупинка. Педагогічна спадщина Г. Сковороди (місто Харків, вул. Валентинівська 2, Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди);

Друга зупинка. Викладацький талант філософа (місто Харків, вул. Університетська 8. Покровський монастир);

Третя зупинка. Сковородинівська криниця — джерело життєвої мудрості (с. Бабаї, Харківський р-н);

Четверта зупинка. Пам'ятник філософу (місто Лохвиці, Полтавська обл.);

П'ята зупинка. Сатиричні вірші та пісні митця (с. Коврай Золотоніського району Черкаської області);

Шоста зупинка. Родинне виховання (Батьківський двір Григорія) (сmt Чернухи, Полтавська обл.);

Сьома зупинка. Освітня нива (місто Київ, Києво-Могилянська академія);

Восьма зупинка. Філософська спадщина Г. Сковороди (місто Галле, Німеччина);

Дев'ята зупинка. Поетичні надбання Г. Сковороди (місто Переяслав-Хмельницький, Київська обл.);

Десята зупинка. Час Г. Сковороди в минулому та майбутньому (с. Сковородинівка, Золочивський р-н, Харківська обл.).

Перша зупинка. Педагогічна спадщина Г. Сковороди

Педагогічна спадщина Г. Сковороди в системі змісту виховання студентів-сковородинівців.

Пам'ятник філософу на території уні-

верситету відкрито до 290 р. з дня народження (2012 р.). Архітектор пам'ятника — ректор Харківського університету будівництва та архітектури Юрій Шкодовський, скульптор — народний художник України Сейфаддін Гурбанов.

Висловлювання Г. Сковороди, увіковічені в стінах університету:

Дерево в плодах пізнається.

Визначай смак не по шкарлупі, а по ядру.

З відомого пізнавай невідоме.

Питання для обговорення.

1. Що написано на стінах старовинного навчального закладу?

2. Чи близько сучасній людині цей вислів Г. Сковороди?

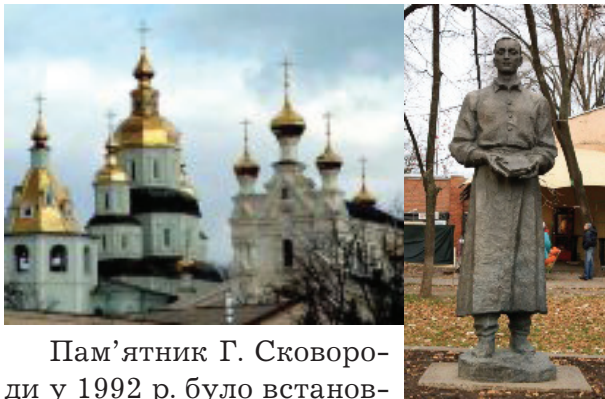
Друга зупинка. Викладацький талент філософа.

У XVIII ст. у Покровському монастирі було засновано Харківський колегіум — перший вищий навчальний заклад в Східній Україні.

Г. Сковорода викладав поетику, давньогрецьку мову, добронравіє в Харківському колегіумі (1759 — 1764), навчав учнів співати по нотах, грав на органі.

Із історії: професійну музичну освіту Г. Сковорода здобув під час свого перебування у Петербурзі (1742 — 1744), коли співав у придворній співочій капелі імператриці Єлизавети Петрівни. Вірячи в могутню силу музики, більшість своїх поетичних творів складає у формі пісень, кантів, в музично-поетичному жанрі, де музиці належить чи не провідна роль.

У 1766 р. написав посібник «Вхідні двері до християнської добродієності для молодого шляхетства Харківської губернії». Цього ж року Григорій Сковорода усамітнюється в гужвінському лісі на околицях Харкова і створює свій перший філософський діалог «Наркисе».

Пам'ятник Г. Сковорода у 1992 р. було встановлено біля монастирської стіни зі сторони Каскадного скверу. Бронзова скульптура роботи Івана Кавалерідзе.

Питання для обговорення.

1. У період, коли Сковорода перебував при царському дворі, цариця запрошувала його на постійне проживання при дворі.

2. Як Ви гадаєте, чому відповідь філософа була: «Я не покину Батьківщини. Мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця»?

Третя зупинка. Сковородинівська криниця — джерело життєвої мудрості.

Г. Сковорода живе в селищі Бабаї в маєтку Щербиніних та закінчує «Байки Харківські».

Питання для обговорення.

1. Прочитайте в перекладі В. Шевчука лист Г. Сковорода:

Люб'язний приятелю!

На сьомому десятку нинішнього століття, полишивши вчительську посаду й усамітнившись у лісах, полях, садах, селах, хуторах та пісках, що лежать докуч Харкова, навчав я себе добродієвству і студіював Біблію; тоді ж добродієвними забавками розважаючись, написав півтора десятка байок, ще не маючи з тобою знайомості. А сього року в селі Бабаях примножив їх до половини. Поміж тим як писав додаткове, здавалося мені, що ти завжди присутній, схвалюєш мої думки і разом до них зі мною причащаєшся. Дарую ж тобі три десятки байок — тобі й подібним до тебе!

Батьківська кара має в гіркоті своїй солідності, а мудра іграшка таїть в собі силу.

Нерозумну бундючливість зустрічають по зовнішності, випроводжають по сміху, а розумний жарт добрий вінчає кінець. Немає смішнішого, як розумний вигляд з порожнім нутром, і немає нічого веселішого, як смішне обличчя з прихованою поважністю. Згадайте прислів'я: «Хвалився гриб гарною шапкою, та що з того, коли під нею голови нема».

Григорій Сковорода 1774 р., с Бабаї

2. Висловити свою думку щодо прислів'я, яке використав філософ в тексті.

Четверта зупинка. Пам'ятник філософу.

Пам'ятник Г. Сковороди в місті Лохвиці було відкрито 22 грудня 1922 р. (скульптор І. П. Кавалерідзе). До 250-річчя філософа відновлений в бронзі 29 листопада 1972 р.

Питання для обговорення.

1. Як Ви розумієте сутність щасливої людини в сучасному вимірі?

(Г. Сковорода писав «... бути щасливим, пізнати себе чи свою природу, взятися за своє споріднене діло і бути з ним у злагоді з загальною потребою»).

2. Чи вважаєте Ви справедливою думку про те, що скульптор, який створював пам'ятники філософа в різних містах, є «українським Мікеланджело»?

Пісня Г. Сковороди «Всякому городу нрав и права...» стала популярною, увійшовши до репертуару кобзарів і лірників.

Питання для обговорення.

1. Котляревський увів пісню до канви драми «Наталка Полтавка», де її в децю видозміненому варіанті виконує возний Тетерваковський. Чому, на Ваш погляд, автор використав твір Г. Сковороди в драмі?

2. Прослухати пісню возного з першої дії опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка. Проаналізувати як в музиці втілено сатиричний образ персонажу?

П'ята зупинка. Сатиричні вірші та пісні митця.

Відома 10-та пісня збірки Г. Сковороди «Сад божественних пісень» — «Всякому городу нрав и права...» — вважається класичним зразком соціальної сатири в давній українській літературі.

Шоста зупинка. Родинне виховання (Батьківський двір Григорія).

Г. Сковорода народився 3 грудня 1722 р. Григорій мав від природи чудовий голос і неабиякий музичний хист. Пізніше вільно грав на сопілці, флейті, скрипці, гусях, лірі, бандурі.

З історії: двір Пелагеї Сковороди, син якої знаходиться в півчих (придворного хору імператриці Єлизавети Петрівни у Санкт-Петербурзі, 1745) за ревізією 1743 р., згадується за № 49.

Працьовитість як прикметна риса характеру самого Сковороди була основою для його педагогічної системи. Коріння естетичного ставлення до праці було закладено в працелюбності батьків, його родині.

Літературно-меморіальний музей Г. Сковороди з меморіальною садибою батьків було відкрито в 1972 р.

Питання для обговорення.

1. Як ви розумієте вислів «Без діла немає плода» (Прочитати байку Сковороди «Бджола і Шершень»).

2. Як в байці передано ідею «сродності» до праці?

Сьома зупинка. Освітнянська нива.

У Києво-Могилянській академії філософ навчався в різні періоди.

На Контрактовій площі м. Києва в 1977 р. встановлений бронзовий пам'ятник висотою п'ять метрів, скульптор Іван Кавалерідзе.

Кожного року 28 червня випускники академії, за традицією, одягають на голову бронзового Григорія Сковороди конфедератку — головний убір магістра і випускника академії.

Найважливішим для Г. Сковороди було питання про людське самопізнання, оскільки, на його думку, в людині як в малому світі сконцентровані всі властивості великого світу. Якщо ми не знаємо себе, то нам немає чим виміряти світ, оскільки людина містить в собі дві світові натури: видиму, чуттєву, але не справжню, і непершу за суттю, та невидиму, духовну, вічну та справжню основу будь-чого (Бога).

У трактаті «Потоп зміїний» Сковорода так пояснює суть своєї філософської системи: «Є три світи. Перший є всезагальний і світ життєвий, де все народжене проживає. Цей складається з незліченних світів і є великий світ. Другі два є частковий і малий світи. Перший — мікрокосм, тобто — світик, світик або людина. Другий світ символічний, тобто Біблія... Всі три світи складаються з двох, єдиноскладаючих сутностей, названих матерія і форма». Внутрішня сутність макрокосму і мікрокосму, за Сковородою, однакова, бо є виявом однієї й тієї ж вічної і безкінечної матерії. Звідси він робить висновок, що досить пізнати мікрокосм — людину — і можна збагнути весь світ — макрокосм. «Пізнай самого себе і ти пізнаєш весь світ».

Музично-поетична спадщина. Сковородинівський кант-колядка «Ангели снижайтеся» написаний як чотирьохголосний музичний твір. У збірку «Сад Божественних пісень» він увійшов за №4.

За своїм змістом і музичним характером твір наближається до народних колядок. Як кант-колядка був надзвичайно популярним у бурсацькому середовищі. З ним бурсаки мандрували по селах і містах України. Власне учні Києво-Могилянської академії ввели його у свій «Вертеп», бо кант відзначається яскравою музичною самобутністю, зумовленою близькістю до народно-пісенного мистецтва.

Питання для обговорення.

Чому пісні Г. Сковороди вважаються народними? Познайомитись із піснею «Стоїть явір над водою».

Восьма зупинка. Філософська спадщина Г. Сковороди.

Г. Сковорода студював в університеті м. Галле (Німеччина), де слухав лекції відомого на той час філософа і фізика Вольфа (1745 — 1750).

Вплив німецької метафізики на погляди Г. Сковороди. Думка філософа про те, що світ за природою подвійний. «Весь мир состоит из двоих натур: одна видимая, другая невидимая. Сия невидимая натура или Бог всю твар пронизает и содержит, везде и всегда был, есть и будет...»

Питання для обговорення.

1. Прочитати вислів «Счастлив, кому удалось — обрести в жестком нежное, в горьком сладкое, в лютости милость, в яде яд, в буйстве вкус, в смерти жизнь, в бесчестии славу»

2. Доповнити висловлювання філософа про щастя своїми прикладами.

Дев'ята зупинка. Поетичні надбання Г. Сковороди.

Історична довідка. Переяслав-Хмельницький — місто історії, культури, формування української нації. Йому більше 1100 років, оскільки перша літописна згадка про нього 907 року констатувала Переяслав як одне з трьох найрозвиненіших могутніх міст Київської Русі, у переліку з Києвом та Черніговом. Місто самоврядне: у 1585 р. одним із перших на Лівобережній Україні отримало Магдебурзьке право. Місто високої освіти: у колегіумах і семінаріях тут навчалися нащадки відомих князівських родин.

У XVIII столітті працював у Переяславському міському колегіумі філософ Григорій Сковорода, викладав піїтику (написаний перший датований вірш Сковороди).

У 1753 р. Місцевий єпископ вимагав пояснень, чому Г. Сковорода викладає свій предмет в колегіумі не як «кожний порядний чиновник», а по іншому. Поет відповів: «Одна справа — архієрейський посох, а інша — смичок».

Питання для обговорення.

1. Чому Г. Сковорода так відповів єпископу?

Пам'ятники Г. Сковороди в місті Переяслав-Хмельницький.

Десята зупинка. Час Г. Сковороди в минулому та майбутньому.

На могилі Г. Сковороди написано: «Мир ловил мене, но не поймал».

У Національному літературно-меморіальному музеї Г.С. Сковороди в селі Сковородинівка зберігається англійський срібний годинник XVIII ст., переданий в 1972 р. Чернігівським історичним музеєм. Згідно з обліковою карткою останнього годинник належав Г.С. Сковороді.

Питання для обговорення.

1. Чому філософ вважав, що найбільша втрата — це втрата часу?

Методика формування професійного зростання майбутнього вчителя музики засобами дистанційного навчання виокремлює такі процедурні етапи: узгодження цілей професійної підготовки майбутнього вчителя музики та завдань професійного зростання; квантування змісту певної навчальної дисципліни на окремі елементи для представлення в дистанційному курсі; створення онлайн курсів; спільна навчальна діяльність викладача та студентів у дистанційному середовищі, спрямована на формування навчальних конструктів професійної траєкторії майбутніх учителів музики;

моніторинг викладачем загальних способів і прийомів навчальної діяльності майбутніх учителів музики в дистанційному середовищі; діагностика успішності формування інтеграційно-педагогічних умінь майбутніх учителів музики в дистанційному середовищі [4].

Література

1. Беземчук Л.В. Викладання мистецьких дисциплін в умовах закладу вищої освіти: принцип міждисциплінарної координації // Вісник Нац. ун-ту "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 1. С. 16–22.
2. Беземчук Л.В., Фомін В.В. Формування інтеграційно-педагогічних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах магістратури // Professional Art Education. 2021. Vol. 2 No. 2. P.12–19.
3. Божко Н. Інтегративний підхід до навчання в контексті реформування системи освіти України // Молодь і ринок. 2018. №7(162). С. 86–89
4. Дубовий З. С. Інтеграція фахово орієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої педагогічної освіти // Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору : матеріали Міжнар. наук. Інтернет-конф. (Кривий Ріг, 25–26 квітня 2019 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2019. С.52–54.

20.04.2022

Відомості про авторів:

Беземчук Лариса Валентинівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди; Харків, Україна; email: blv2007@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9745-6594>. Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=TbWebVYAAAJ&hl=ru>

Фомін Володимир Вікторович — доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету мистецтв, професор кафедри музичного мистецтва; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; Харків, Україна; email: v.v.fomin@hnpu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8652-2023>; Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=_QccKIUAAAAAJ&hl=uk; WoS: <https://www.webofscience.com/wos/author/rid/T-9315-2017>